Andrei Avram

NOTE ETIMOLOGICE

DATICĂ. Figurează în DLR cu etimologia necunoscută şi cu următoarea definiţie: „bucată de lemn lungă şi subţire folosită ca element de sprijin la un joc de copii; (regional) popic”. Cuvântul apare, notat fonetic [dáćică], într-un text dialectal cules de E. Petrovici într-o localitate din Banat (punctul cartografic 36; ALRT, p. 31).

După părerea noastră ternenul din titlul acestei note provine din sb. *daśćica* (variantă: *daštica*) „scândurică” (Mile Tomić, *Srpsko-rumunski rečnik*/Mile Tomici, *Dicţionar sârb-român*, Timişoara, [volumul I :] *A–L*, 1998), deşi trebuie să recunoaştem că sub aspect fonetic etimologia propusă întâmpină o dificultate: ar fi fost de aşteptat ca de la cuvântul sârbesc citat în română să se ajungă la o formă cu [ţ], nu cu [k], în ultima silabă. În ce priveşte consoana din silaba penultimă a cuvântului românesc (consoană devenită intervocalică, prin eliminarea primului element al grupului originar [şč]), împotriva a ceea ce s-ar putea crede la prima vedere, problema este, cum vom încerca să arătăm, relativ simplă.

În multe cuvinte consoana [ć] din graiurile bănăţene corespunde lui [t] urmat de un element palatal (sau lui [ķ]) din limba literară, fapt care pare să justifice literarizarea [dáćică] → *datică* (după modelul [fraće] → *frate*, de exemplu); în cazul discutat aici africata [ć] este însă echivalentul literarului [ĉ] (şi, totodată, corespondentul normal al lui [č] din sârbă); vezi, în sprijinul acestei afirmaţii, cele arătate de E. Petrovici, în DR VII, 1931–1933, p. 173–174: „Bănăţenii, când vorbesc limba literară, întrebuinţează africata [ć] din graiul lor pentru [ĉ] literar: [ćaį̯], [ćară], [će] etc. De asemenea, bănăţenii când vorbesc sârbeşte redau pe *č* s.-cr. tot prin [ć] din graiul lor”. Dacă interpretarea noastră este corectă, înseamnă că băn. [dáćică] ar fi trebuit să apară în dicţionar sub forma *dácică*.

DELIŢĂ. A fost înregistrat – ca răspuns la o întrebare din chestionarul pentru ALR I – într-o localitate (Racşa) din judeţul Maramureş şi este glosat în DLR „chiciură”. Pentru a ajunge la o explicaţie satisfăcătoare a formei din titlul notei de faţă (în DLR cuvânt cu etimologia necunoscută) este util ca, mai întâi, să aducem în discuţie alte două forme, respectiv, în aparenţă, alte două cuvinte din terminologia referitoare la fenomenele meteorologice.

LR, LIX, nr. 2, p. 177–206, Bucureşti, 2010

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

Vasile Frăţilă, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, Bucureşti, 2000, p. 57, a arătat că *jeliţă*, termen cunoscut în mai multe localităţi din judeţul Alba, cu sensul „vânt rece", provine din v. sl. *vijalica* „Wirbelwind" (autorul adaugă: „cf. şi bg. *vièlica*") şi că la forma cu [j] iniţial (< [ẑ]) s-a ajuns prin palatalizarea labiodentalei sonore (şi în DA se admite că la origine fricativa iniţială era o labiodentală: de la *jelişte* şi de la *jeliţă*, fără definiţii, se trimite la *velişte*). La rândul nostru, am arătat că *geliţă* „ger mare" este unul şi acelaşi cuvânt cu *jeliţă* şi că amândouă aceste forme, în care sunt reprezentate fonetisme dialectale, corespund formei literarizate *vieliţă* = [vi̯éliţă], cu o semiconsoană palatală după consoana iniţială (nu cu [e], cum ar rezulta din ceea ce se spune în DA, s. v. *gelţă*: „pare a fi rezultat din *gelişte* (= *velişte*), cu schimb de sufix"); forma cu africată la iniţială a apărut fie ca urmare a unei literarizări greşite făcute de culegătorul textului în care apare cuvântul în cauză, fie prin falsă regresiune, produsă într-un grai în care *ger* şi *vier* se pronunţă la fel: [ẑer] (Andrei Avram, *Noi contribuţii etimologice*, Bucureşti, 2001, p. 103–105).

Ţinându-se seamă de cele arătate mai sus, este firească întrebarea dacă nu cumva şi *deliţă* a apărut, ca şi *jeliţă* şi *geliţă*, ca rezultat al notării cu literele alfabetului obişnuit a unei particularităţi fonetice dialectale a cuvântului care în forma literarizată trebuie scris *vieliţă*. Dăm un răspuns afirmativ acestei întrebări, considerând sigur faptul că în sursa indicată în DLR – material nepublicat, cules de S. Pop pentru ALR I – cuvântul de care ne ocupăm a fost notat nu cu [d], ci cu o consoană prepalatală la iniţială: [d´éliţă] sau [d´e̯liţă]; or, prepalatala [d´] este unul dintre sunetele apărute ca rezultat al palatalizării lui [v] din *vieliţă* (ca în *vier*, *viţell* etc.) în Maramureş (vezi Magdalena Vulpe, în *Tratat de dialectologie românească*. [Coordonator: Valeriu Rusu], Craiova. 1984. p. 327).

Vieliţă nu apare în DLR. Dacă ar fi existat un articol de dicţionar cu acest titlu, ar fi fost de aşteptat ca în el să fie incluse, şi *jeliţă* şi *geliţă*, conform procedeului aplicat, de exemplu, în cazul articolului *vielişte*, în care apar, printre altele, ca variante, *jelişte* şi *gelişte*; tot acolo şi-ar fi găsit locul varianta [d´eliţă], literarizată însă sub forma *gheliţă*, nu *deliţă*, întrucât grafia *gh* (+ *e*) este mai potrivită decât *d* pentru a se nota cu mijloacele oferite de ortografie oclusiva prepalatală sonoră. Se poate discuta însă dacă este cazul să se înregistreze în dicţionar variantele apărute ca efecte ale unor transformări corespunzătoare legilor fonetice proprii diverselor graiuri. De remarcat că, în timp ce, cum am văzut, varianta *jelişte* a lui *vielişte* figurează în DLR, în articolele *vier*[2] („verrat"), *vierme*, *viţel*, de exemplu, nu apar variante cu [j] la iniţială (şi nici variante cu o oclusivă prepalatală sau palatală în aceeaşi poziţie).

Din explicaţia dată cu privire la forma tipărită *deliţă* şi din cele arătate în alineatul precedent rezultă că, după părerea noastră, această formă, în notaţie fonetică [d´éliţă] sau [d´e̯liţă], ar fi trebuit să fie tratată ca [d´e̯rme] (= *vierme*), de exemplu, şi deci să nu fie inclusă în dicţionar.

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

DILAN. Cazul discutat în rândurile următoare este foarte asemănător cu cel care a constituit obiectul notei precedente: *dilan* – glosat „copac” – este un termen înregistrat într-o localitate (Borşa) din Maramureş, preluat în DLR din sursa care a furnizat şi pe *deliță* şi, după cum se va vedea, ca şi acesta, pune probleme legate de fenomenul palatalizării labialelor.

Avem toate motivele să credem că la *dilan* s-a ajuns prin literarizarea formei [d´ilan] din răspunsul dat de un informator anchetatorului pentru ALR I. Oclusiva prepalatală din această formă este rezultatul unor transformări fonetice cu caracter de lege în unele graiuri: [bi] > [bi̯i] > [bd´i] >[d´i]. *Dilan* este deci unul şi acelaşi cuvânt cu *bilan*, absent din DA, dar înregistrat de Vasile Arvinte, în „Studii şi cercetări ştiinţifice” (Academia Republicii Populare Române, Filiala Iaşi). Filologie III, 1957, 1. p. 130, cu definiția „butuc lung şi gros, având de la cca 9 metri cubi în sus” şi cu următoarea etimologie : „derivat de la *bilă* cu suf -*an*” (baza lui *bilan* figurează şi în DA: *bilă* „trunchi de arbore, cu deosebire de brad, întreg sau scurtat”, explicat astfel: „din bulg. *bilo* «bârnă»”; după V. Arvinte, *loc. cit.*, din sl. *bilo* „trunchi de copac”).

Cu siguranță, *ghilan* „om înalt şi robust” şi „leneş”, cu etimologia necunoscută în MDA (avem în vedere articolul cu titlul *ghilan*[2]), este unul şi acelaşi cuvânt cu *dilan* (oclusiva prepalatală sau palatală a fost notată, cu mijloacele oferite de ortografie, în două feluri; vezi cele arătate în nota *deliță*). Din punct de vedere fonetic nimic nu se opune acestei identificări. Pentru aspectul semantic al problemei cf. *păhui* „fag subțire şi înalt” şi „epitet dat unui om înalt şi bine făcut” (DLR, s. v. *păhui*[1]); *prepeleac* „par lung (şi gros) înfipt în pământ...” şi „epitet depreciativ pentru o persoană înaltă” (DLR, sensurile I 1 şi III 1).

Cele arătate cu privire la cuvintele *păhui* şi *prepeleac* vin în sprijinul etimologiei pe care a dat-o lui *ghilan* G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti/ Leipzig/Viena, 1916, p. 291: „*ghilan* «lourdaud, paresseux» [...] < *ghilă* «tronc de sapin», propriu-zis «grand tronc de sapin»”. Probabil că aici succesiunea de litere *gh* corespunde palatalei [ǵ], nu prepalatalei [d´], dar acest lucru nu prezintă importanță pentru discuția din nota de față.

Atât pe planul structurii formale, cât şi sub aspect semantic, *bilan* (= *dilan*, *ghilan*) se aseamănă cu *drugan* „buştean” şi „om înalt”.

DILUI. Avem în vedere verbul înregistrat în DLR sub titlul *dilui*[1] şi definit astfel: „a petrece, a cânta, a se veseli”. În secțiunea rezervată etimologiei a articolului în cauză, citim: „Cf. magh. *dalol*”. Sensurile lui *dilui* se potrivesc, într-advăr, cu sensul cuvântului maghiar („a cânta”), dar ipoteza unei legături între cei doi termeni este neplauzibilă, deoarece [å] din prima silabă a lui *dalol* nu putea nicidecum să devină [i] în românește.

Dilui nu este altceva decât o „variantă grafică” a unui cuvânt cu prepalatala [d´] la inițială, pe care Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*,

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

Budapesta, 1966, l-a înregistrat sub forma *ghilui*, cu traducerile „lumpen : faire la noce". După cum se poate constata, şi aici, ca şi în cazul cuvintelor *deliță* şi *dilan*. se pune problema notării cu mijloacele ortografiei a oclusivei prepalatale [d´].

Lingvistul citat consideră că *ghilui* (= *dilui*) poate fi explicat în două feluri: ca împrumut din magh. *gyűl* „sich versammeln : se réunir" sau ca formație regresivă („denominale Rückbildung") din *ghiluş*, variantă a lui *ghiuluş* „Versammlung : assemblée" şi „Bauernfest : fête villageoise" (< magh. *gyűlés* „adunare, întrunire"). În ce ne priveşte, credem că trebuie reținută prima explicație (preferată şi de L. Tamás, cum rezultă din ceea ce spune s. v. *ghilui*).

DIUGAN. Înseamnă, prin Bucovina, „om mare şi cam prost" şi figurează în MDA cu etimologia necunoscută. După părerea noastră ne găsim în prezența unui derivat de la *diug*, cuvânt care are, printre altele, sensul „(om) leneş" (acesta, cu etimologia cunoscută, indicată şi în MDA: magh. *dög*). Din punctul de vedere al formei, această explicație nu pune probleme, iar sub aspect semantic lucrurile sunt mai puțin complicate decât ar putea să pară: evoluția de la „leneş" la „mare şi prost" a fost favorizată de faptul că aceste (sub)sensuri se referă la trăsături atribuite adesea împreună (cu sau fără o justificare obiectivă) uneia şi aceleiaşi persoane.

În sprijinul afirmației precedente este suficient, credem, ca, pe de o parte, să trimitem la observațiile din nota *dilan* cu privire la legătura între „mare (înalt)" şi „prost" şi, pe de altă parte, să dăm două exemple menite să ilustreze asocierea lui „leneş" cu „prost". Primul exemplu: *mototol* înseamnă nu numai „(om) încet" – deci are un sens apropiat de cel al lui *(om) leneş* (cf. înțelesul ultimului adjectiv într-o sintagmă ca *mişcări leneşe*) –, ci şi „(om) greoi la cap, prost" (DLR, s. v. *mototol*[1], sensul II). Al doilea exemplu: *tândală* înseamnă nu numai „persoană care îşi pierde vremea cu nimicuri, care umblă fără rost" – deci este cvasisinonim cu *pierde-vară* = *pierde-vremea* „persoană care îşi iroseşte timpul degeaba, căreia nu-i place să muncească" (DLR, s. v. *pierde*, sensul II 6) –, ci, prin extensiune, şi „prost, tont" (DLR, s. v. *tândală*[1], sensul 1).

DIUGANI. Acest verb, cu sensul „a se tâmpi", a fost preluat în MDA din sursa în care a fost înregistrat şi cuvântul discutat în nota precedentă. Surprinde faptul că în dicționar apare cu etimologia necunoscută: este evident că avem a face cu un derivat de la *diugan*. De notat că, întrucât circulă într-o regiune (Bucovina) în care [ă] protonic devine [a], ar fi fost normal ca în titlul articolului de dicționar în cauză să apară forma literarizată *diugăni*.

DOHORNIȚĂ. Este o variantă a lui *dohotniță* „récipient destiné à contenir le goudron à lubrifier les rouages ou à oindre les chaussures" (< *dohot*). A fost explicată de Emil Vrabie, în RRL XVIII, 1974, 5, p. 518 (vezi şi volumul aceluiaşi autor *Etimologii româneşti şi străine*, Bucureşti, 2001, p. 42) prin contaminare: *dohotniță* + *duhoare*. Iulia Mărgărit, *Probleme de etimologie dialectală*, Bucureşti,

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

2002, p. 59, nota, respinge această explicație și propune alta, potrivit căreia, „după toate aparențele", *dohorniță* nu provine direct din *dohotniță*, ci din varianta *dohoniță*, apărută prin eliminarea primului element al grupului consonantic [tn], iar *dohoniță* a devenit *dohorniță* „prin anticiparea consoanei [r]", în cadrul sintagmei *dohoniță cu păcură*.

Considerând nesatisfăcătoare cele două soluții prezentate mai sus, am susținut, la rândul nostru, că varianta *dohorniță* a luat naștere printr-un fenomen în care nu a fost implicat *duhoare* (cu un conținut semantic în măsură să determine o anumită asociere pe axa paradigmatică și, după E. Vrabie, să provoace o contaminare) și nu a fost implicat nici *păcură* (asociat cu *dohoniță* pe plan sintagmatic, în secvența *dohoniță cu păcură*, și, după Iulia Mărgărit, apt de a produce modificarea primului termen al secvenței, prin introducerea, înainte de [n], a unui sunet mai înainte prezent numai în termenul al treilea). Am afirmat că ipoteza anticipării nu este plauzibilă și am propus o explicație potrivit căreia de la *dohotniță* s-a ajuns la *dohorniță* în mod direct, prin simpla înlocuire a unui grup consonantic mai puțin obișnuit în limba română cu un grup banal și foarte frecvent (Andrei Avram, *Comentarii și ipoteze etimologice*, București, 2006, p. 54–55).

Discuția asupra variantei *dohorniță* a fost reluată de Iulia Mărgărit, în LR LVII, 2008, 1, p. 31–33. Împotriva a ceea ce am susținut noi și, totodată, în favoarea explicației prin anticipare sunt invocate faptele asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează,

După ce menționează că *dohotniță* a pătruns din graiuri ale subdialectului moldovean în unele graiuri muntenești pe cale orală, autoarea citată scrie: „De aceea, nu excludem posibilitatea preluării, de la bun început, în variantă simplificată, prin neperceperea grupului consonantic [tn]". Faptului considerat în acest pasaj doar p o s i b i l i se atribuie însă, în continuare, calitatea de fapt s i g u r, ceea ce, în mod inevitabil, conduce la părerea conform căreia explicația dată variantei *dohorniță* trebuie să plece neapărat de la *dohoniță*. Posibilitatea ca varianta cu grupul consonantic [rn] să provină din cea cu [tn] este eliminată din discuție, invocându-se, ca justificare, „neatestarea termenului integral (*dohotniță*) în graiurile muntenești" (în timp ce variantele *dohoniță* și *dihoniță* sunt atestate). Dar inexistența în graiurile muntenești actuale menționate de Iulia Mărgărit – ca și eventuala existență în alte graiuri din Muntenia – a variantei cu [tn] nu este relevantă: din faptul că *dohotniță* nu s-a păstrat alături de *dohorniță* și de *dihoniță* nu rezultă nicidecum că în varianta originară nu a putut să se producă, la un moment dat (în unele graiuri), înlocuirea lui [t] cu [r]. De altfel, presupunerea implicată în contraargumentul pe care l-am formulat în rândurile precedente nici nu este necesară, căci este posibil să facem apel la un fapt cert: sursa indicată în MDA prntru *dohotniță* este cartea *Opincaru...*, senmată de Gligore M. Jipescu și apărută, la București, în 1881, o scriere într-un grai atât de autentic muntenesc, încât a putut fi folosită de Grigore Brâncuș, în LR XXII, 1973, 1, p. 37–44, ca bază

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

a unei descrieri a subdialectului muntean. Este clar, după opinia noastră, că argumentul examinat în acest alineat („neatestarea”) se reduce la o supoziție care nu se confirmă.

Întrucât, în cercetările etimologice (dar şi în alte situații), o ipoteză explicativă privitoare la un anumit caz îşi găseşte adesea puncte de sprijin în posibilitatea de a se stabili similitudini între cazul respectiv şi unele dintre cele care nu pun probleme sau şi-au găsit deja soluții (cvasi)unanim acceptate, considerăm că nu este de prisos să examinăm valabilitatea argumentului conținut în comparația următoare: „Anticiparea vibrantei [r] de la determinant către determinat, prin depăşirea celor cinci silabe-distanță, se explică tocmai prin cadrul delimitat al compusului, favorizând mutații interne (cf. în acelaşi sens în Gl. Munt. *ulii şi ereții* > *ulii şi ereii*, prin modificarea silabei a cincea [sic], e adevărat răspunzând exigențelor unei formule rimate)”.

Menționăm mai întâi că, după părerea noastră, calitatea de formulă rimată a secvenței *ulii şi ereii* este discutabilă. Chiar dacă ne raportăm la sensul „larg” al termenului r i m ă, nu la cel pe care acesta îl are în terminologia de specialitate (trăsătură definitorie: identitatea fonematică a părților finale ale unor cuvinte – sau, eventual, succesiuni de cuvine –, cu începere de la ultima vocală accentuată), este greu de admis că [úli(i̯)], unde avem o vocală accentuată posterioară, închisă şi rotunjită, rimează cu segmentul [é(i̯)i(i̯)] din *ereii*, unde vocala accentuată este anterioară, semideschisă şi nerotunjită. De remarcat, în al doilea rând, că presupusa anticipare prin care în *dohoniță* a fost introdus un [r] se deosebeşte destul de mult de fenomenul care s-ar fi produs în *ereții* (nu o propagare, care ar fi comparabilă cu anticiparea, ci înlocuirea unui sunet cu alt sunet). Mai important este însă un alt lucru: interpretarea formei *ereii* ca rezultat al unui accident care a avut loc, într-un anumit context, sub influența lui *ulii*, nu are nicio justificare. *Ereii* nu este urmarea unui accident produs în forma de plural a lui *erete*, ci pluralul normal al lui *ereu* (neînregistrat în dicționare), care, evident, este unul şi acelaşi cuvânt cu *hereu*, *hărău*, *hirău* etc. (vezi DA, s. v. *herete*) şi nu avem niciun motiv să credem că [u̯] din formele de singular ale acestor variante sau [i̯] din cele de plural se datorează unor modificări produse în anumite contexte (eventual, modificări intenționate, pentru a se crea formule rimate).

Având în vedere cele arătate mai sus, considerăm că exemplul *ulii şi ereii* nu poate fi invocat în sprijinul explicației prin anticipare a lui *dohorniță*.

În favoarea explicației propuse de noi pledează,, incontestabil, existența variantei *cloporniță* a lui *clopotniță* (vezi DA, s. v. *clopot*; alte variante: *clopodniță*, *clopolniță*, *cloponiță*), precum şi faptul că varianta *dohorniță* a lui *dohotniță* este cunoscută şi în Moldova (vezi p. 42 din cartea citată a lui E. Vrabie), deci în aria lui *dohot*, unde, se înțelege, ea nu ar putea fi rezultatul unei anticipări produse sub influența cuvântului *păcură*. De notat, în sfârşit, că, întocmai ca derivatul de la *clopot*, cel de la *dohot* cunoaşte şi o variantă cu grupul consonantic [ln]: *duholniță*,

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

la D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*, Bucureşti, 1967 (şi această variantă poate fi interpretată ca rezultat al tendinţei de a se evita grupul consonantic [tn], dar posibilitatea ca ea să fi apărut ca urmare a influenţei lui *păcură* asupra unei ipotetice variante **duhoniţă* este exclusă).

DUGLĂ. Are sensul „femeie leneşă” şi apare în MDA cu etimologia necunoscută. Este, evident, un membru al familiei de cuvinte căreia îi aparţin şi, cel puţin, *duglan* (cu etimologia necunoscută), sinonim cu *duglău* „om leneş” (explicat ca împrumut din magh. *düglü* [?]), *dugliş* (cu varianta *dugleş*) „(om) leneş” (considerat cu etimologie nesigură; se adaugă: „cf magh. *döglelés*”). Două dintre cuvintele enumerate apar în dicţionarul citat al lui L. Tamás: *dugliş* este titlul unui articol în care figurează şi *duglan*.

Lăsând la o parte problema etimologiei lui *dugliş* (L. Tamás socoteşte acceptabilă o soluţie dată de N. Drăganu), propunem explicaţia potrivit căreia acest cuvânt se află la baza lui *duglă*. Mai precis, credem că substantivul din titlul notei de faţă este un derivat regresiv de la adjectivul *dugliş* (sau *dugleş*), după modelul oferit de numeroasele perechi de cuvinte în care unul dintre cei doi termeni este un derivat cu sufixul neaccentuat *-eş* (cu varianta *-iş*): *foale – foaleş*, *gură – gureş*, *trup – trupeş* etc. (G. Pascu, la p. 283 a lucrării sale citate mai sus, de unde reproducem aceste exemple, face următoarea observaţie: „*e* fiind neaccentuat, se schimbă uneori dialectal în *i*”).

DUHLĂ. Înseamnă „persoană lemeşă” şi apare în MDA cu etimologia necunoscută. Este, neîndoielnic, unul şi acelaşi cuvânt cu *duglă*, discutat în nota precedentă. După părerea noastră nu este necesar ca, pentru a explica prezenţa lui [h], în locul lui [g] originar, să presupunem că *duglă* a fost influenţat de cuvinte ca *duhni*, *duhoare* (pentru legătura dintre sensurile „urât mirositor” şi „leneş” cf. *putoare*), întrucât fluctuaţia [g] ~ [h] există în tot felul de situaţii: *moagă – moahă*, *mogoandă – mohoandă* etc., iar [h] din *păhui* (menţionat mai sus, în nota *dilan*) corespunde, cum se arată în DLR, s. v. *păhui*[1], lui [g] din magh. *pagony* (cu privire la fluctuaţia [g] ~ [h] vezi Andrei Avram, *Contribuţii etimologice*, Bucureşti, 1997, p. 19 şi 47).

DUJNIC. Cuvântul este cunoscut în Transilvania, cu sensurile „dop de butoi” şi „tinichea cu care se astupă gura cuptorului”; în MDA apare cu etimologia necunoscută. Provine, fără îndoială, din ucr. *душник* „răsuflătoare, uşiţă, portiţă (la sobă, cuptor etc.)” (*Dicţionar ucrainean-român* [Redactor: Gheorghe Cocotailo], Bucureşti, 1964). Faptul că fricativei surde din ucraineană îi corespunde în română sonora [j] nu pune probleme: atât transformările [ş] > [j] şi [j] > [ş], cât şi fluctuaţia [ş] ~ [j] înainte de o consoană nazală sunt fenomene banale (vezi, de exemplu, în MDA, variantele *strajnic* şi *dişmă* ale cuvintelor *straşnic* şi, respectiv, *dijmă*).

DUPUI. Sensul acestui verb – în MDA *dupui*[1] „a smulge penele de pe o pasăre”, cu etimologia necunoscută – este identic cu unul dintre sensurile lui *dupurlui*, acesta din urmă cu etimologia „*dupuros* + *-lui*” în MDA. Niciunul dintre

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)

cele opt sensuri ale adjectivului citat nu se referă la pene (unele au legătură cu noţiunea de „păr"), iar *dup*[1], din care provine *dupuros*, înseamnă doar „smoc de lână (sau de păr) mototolit); fir de păr; bucată de piele, cu păr cu tot, întrebuinţată la măturatul vetrei", nu şi „pană (de pasăre)". Cu toate acestea, după cum se poate constata, în dicţionar se admite – pe bună dreptate – producerea unor evoluţii semantice prin care *dupurlui* a ajuns să aibă un sens care se referă nu la păr sau la piele, ci la pene. Este ciudat faptul că nu a fost observată înrudirea lui *dupui* cu *dupurlui* şi cu *dupuros*: întocmai ca *dupurlui*, verbul *dupui* face parte din familia lui *dup*, ca derivat, cu sufixul *-ui* al acestui substantiv.

DURGĂLAŞ. Figurează în MDA cu două sensuri – „gălăgie mare" şi „dezordine" – şi cu etimologia necunoscută. Provine, fără îndoială, din magh. *dorgálás* „dojană, mustrare" (*Magyar-román szótár. Dicţionar maghiar-român* [Redactor principal Kelemen Béla], Bucureşti, 1962). Din punct de vedere fonetic această explicaţie nu întâmpină nicio dificultate. Pentru aspectul semantic al chestiunii cf. *gălăgie* „zgomot mare, produs de oameni care strigă, cântă, se ceartă, se bat etc." < *gălăgi* „a face gălăgie" < rus. *galačitь* (*galaštitь*) „a certa pe cineva strigând tare" (DA; după MDA *gălăgi* provine din rus. *галажитЬ*).

DURGHIE. Cuvântul – înregistrat în MDA cu etimologia necunoscută – are două sensuri: „parte a fântânii nedefinită mai îndeaproape" şi „culme de care se agaţă strecurătoarea ca să se scurgă zerul". După părerea noastră este o variantă, apărută prin metateză, a lui **drughie*, derivat, cu sufixul *-ie* (accentuat), de la *drugă* „drug" (MDA, s. v., sensul 3). Pentru formă cf. *durghină* „laţ de lemn la poarta curţii, pe care se bat scândurile", variantă a lui *durgină*, cuvânt considerat în MDA cu etimologia necunoscută, dar cu sensuri din care se poate deduce apartenenţa lui la familia în care intră şi *drug* şi *drugă*. Pentru legătura dintre sensurile acestora şi cele ale lui *durghie* cf. *drughină* „prăjină pe care se întind albiturile la uscat" (< *drugă*) şi *drughineaţă* „drug de lemn scurt şi gros; prăjină; prăjină scurtă de care se leagă găleata la fântână" (< *drughină*; MDA).

NOTES ÉTYMOLOGIQUES

(Résumé)

L'auteur établit l'origine de quelques mots roumains dialectaux, enregistrés sans étymologies dans les dictionnaires ou y accompagnés d'explications considérées comme inacceptables.

Cuvinte-cheie/**Mots-clés**: datică, deliţă, dilan, diugan, diugani, dohorniţă, duglă, duhlă, dujnic, dupui, durgălaş, durghie.

Bucureşti, str. Sf. Voievozi 48–50, ap. 2

BDD-A561 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:56:59 UTC)